

SLOVENŠČINA KOT TUJI JEZIK – TEŽAVE, S KATERIMI SE SREČUJEJO GOVORCI MAKEDONŠČINE

Lidija Arizankovska

Filološki fakultet "Blaže Koneski", Skopje

UDK 811.163.6*243(=163.3)

Obvladati tuji jezik ne pomeni le obvladati njegovo strukturo, ampak tudi dobro poznati posamezne specifičnosti tujega jezika, ki se razlikujejo od prvega jezika govorca. Razlikovalne značilnosti med slovenskim in makedonskim jezikom so rezultat vpliva neslovanskega okolja. Jezik je kot del definirane družbene skupnosti razvil te specifičnosti v okviru širšega družbenega in kulturnega konteksta. Obvladati jezik pomeni tudi obvladati kontekst.

jezikovne težave, prvi jezik, tuji jezik, struktura, družbeni in kulturni kontekst

The command of a foreign language implies not only command of language structure, but also sound knowledge of the individual distinctive features compared to your first language. The features distinguishing Slovene from Macedonian are the result of the influence of the non-Slavic environment. The language as part of a defined social community has developed these features within a wider social and cultural context. Command of the language means command of that very context.

language difficulties, first language, foreign language, structure, social and cultural context

1

Izhajamo iz funkcionalnosti jezika oziroma njegove rabe, ki na eni strani pomeni zadovoljitev komunikacijske funkcije, na drugi strani pa pomeni poznavanje strukture prvega jezika govorca kot tudi strukture tujega jezika oziroma jezika, ki se ga učimo. Brez tega poznavanja se namreč ne bi v celoti izpolnila niti komunikacijska funkcija jezika. Primeri, ki jih navajamo v prispevku in s katerimi se srečujejo makedonski govorniki, ki se učijo slovenščino kot tuji jezik, izhajajo v glavnem iz prakse oziroma iz naše pedagoške in prevajalske dejavnosti in so rezultat (ne)poznavanja strukture prvega oziroma tujega jezika. Primeri ilustrirajo predvsem razlike v strukturi obeh jezikov, kakor tudi občasno prekrivanje nekaterih jezikovnih značilnosti na posameznih jezikovnih ravneh, posebno na leksikalni ravni.

Pravilna raba slovenščine ne bi bila mogoča, če se jezika ne bi učili v danem družbenem in kulturnem kontekstu. Ravno v tem tiči kompleksnost jezika ali infrastruktura jezika v okviru interdisciplinarne znanstvene in strokovne mreže.

Motivacija za učenje nekega tujega jezika je lahko različna. A ko gre za učenje slovenščine na makedonskih tleh, je to, poleg družbenih oziroma ekonomskih parametrov, v največji meri motivirano tudi z bližino obeh narodov, ki sta imela skupno genezo in precej podobno, a hkrati različno razvojno pot, ki je pustila sledi v jeziku in njenem kulturološkem razvoju.

Od tu izhaja potreba po tem, da se slovenščino učimo v širšem kontekstu. Najprej je treba dobro spoznati strukturo slovenskega jezika, ki se jo v glavnem naučimo preko prvega jezika, v tem primeru makedonskega, kar nam

precej olajša učenje, zlasti ko gre za učenje sorodnih jezikov, nato pa vse pridobljeno znanje nadgraditi z uporabo jezika v okolju, kjer se jezik govori.

Ko govorimo o jezikih, kot sta makedonščina in slovenščina, je situacija na začetku videti veliko enostavnejša, kot je v resnici. Gre za dva slovanska, točneje južnoslovanska, jezika, ki se ju da na prvi pogled zlahka razumeti. Ko pa je treba spregovoriti v tujem jeziku, ki ni materni jezik ali jezik vsakdanje komunikacije, se kaj hitro pojavijo težave: pri rabi slovničnih oblik, pri rabi nekaterih leksemov, ki so v obeh jezikih po obliki enaki, vendar se razlikujejo v pomenu, ter pri napačni skladnji, posebno pri besednem redu.

Tako je prvi korak pri sporočanju v tujem jeziku neposredno prevajanje sporočila oziroma neposredna zamenjava obstoječih leksemov z ustreznimi ekvivalenti. Pri tem skušamo s pomočjo slovničnih pravil uporabiti pravilne slovnične, t. j. morfološke oblike. Nato je treba poiskati podobnosti in razlike med jezikoma, posebno na skladenjski ravni, in jih uporabiti tako, da bo prevedeno besedilo korektno ter razumljivo tudi prejemniku.

2 Težave, s katerimi se srečujejo govornici makedonščine kot prvega jezika

Obvladati tuji jezik pomeni dejansko poznati posamezne specifikje tujega jezika, ki se razlikujejo od prvega jezika govorca. Če pri sodobnem makedonskem jeziku kot razlikovalne specifikje izpostavimo specifikje t. i. balkanskega tipa, ki makedonščino uvrščajo v skupino tipološko in ne genetsko sorodnih jezikov, se moramo ustaviti predvsem pri načinu izražanja sklonskih odnosov in se navezati tudi na uporabo predlogov v sodobnem jeziku, saj so se ti (za izražanje sklonskih odnosov) v

večini gramatikalizirali. Omeniti moramo tudi kategorijo določenosti in rabo trojnega pozitivnega člena, razlike v rabi kategorije število (pri čemer mislimo predvsem na dvojino v slovenščini), način stopnjevanja pridevnikov, razviti sistem glagolskih časov v makedonščini (kategorije določenost in nedoločenost ter pripovednost), rabo podvojenega predmeta, ima- in sum-konstrukcije.

2.1 Na fonetični/fonološki ravni

2.1.1 Na fonetično-fonološki ravni se težave pojavljajo pri izgovoru določenih samoglasniških fonemov in so povezane z naglaševanjem oziroma s tipom naglasa ter z naglasnim mestom. Nekaj težav povzročajo tudi izjeme, povezane z izgovorom fonema *l* pred soglasnikom in v poziciji na koncu besede (samostalnik, bolnica, darilce, palma, kultura, hotel, glagol, daril, Pavel, pol).¹

2.2 Na morfosintaktični ravni

2.2.1 Pri samostalniških besedah

2.2.1.1 Težave se pri samostalniških besedah običajno pojavijo pri izražanju sklonskih odnosov, saj makedonščina ne pozna sistema sklanjatev, temveč kot analitični jezik sklonске odnose izraža na drug način, na primer s pomočjo predlogov.

(1)² Се сретнавме во центарот на градот.
Srečali smo se v centru mesta.

(2) Вчера му реков на Марко.
Včeraj sem povedala Marku.

2.2.1.1.1 Makedonski govorec težje osvoji funkcijo sklonov v dani sklanjativi tudi zaradi dvojine, ki je v njegovem jezikovnem sistemu ni.

1 V makedonščini je pravopis fonetičen, težave se pojavijo tudi pri zapisovanju fonema *v* oziroma *u* na začetku besede (vprašati, udeležiti se; vstajati, usahniti; vrod, uhan) ali zapisovanju fonemov *l* in *v* pred soglasnikom in na koncu besede (popoldne, povprečje, žival, cev, cel, prireditelj) oziroma pri zamenjavi teh dveh grafemov v zgoraj omenjeni poziciji.

2 Vsi zgledi so rezultat ankete ter jezikovne kompetence, izhajajo pa iz prakse.

- (3) (Јас и Марко) *сретнавме две пријателки.*
Srečala sva dve prijateljici.
- (4) (Јас и Марко) *им рековме на двете пријателки.*
Povedala sva dvema prijateljicama.

V zgledu (2) in zgledu (4) je razvidna tudi raba podvojenega predmeta kot lastnost makedonskega jezika.

2.2.1.2 Izražanje svojine s pomočjo ustrezne pridevniške oblike v samostalniški besedni zvezi je značilno za slovenščino, ne pa tudi za makedonščino. Makedonski govorec bo skušal svojino izraziti s predlogi.

- (5) *Куката е на (од) Марко.*
To je Markova hiša.
- (6) Структуралната дијалектологија постепено се воведува *со расправите на Риглер ...*
Структуралno narečjeslovje se počasi uveljavlja *z Riglerjevimi razpravami ...*

2.2.1.3 Iskanje načina za izražanje funkcij trojnega postpozitivnega člana, ki ga pozna makedonščina, kot je na primer konkretizacija predmeta ali njegova prostorska opredelitev z vidika govorca.

- (7a) *Го познаваш ли човекот со кого разговараше?*
Poznaš človeka, s katerim si se pogovarjala?
- (7b) *Кoj, човеков / овој човек?*
Koga, tega človeka?
- (7c) *Не, човекон / оној човек.*
Ne, tistega / onega človeka.

2.2.1.4 Prisotnost kategorije mobilnosti v slovenščini, s pomočjo katere se prostorsko locira dejanje, pri čemer se besedna zveza sklana glede na predlog. S tem je povezana tudi raba ustreznih predlogov v slovenščini.

- (8a) *Одам во Љубљана.*
Grem v Ljubljano.
- (8b) *Во Љубљана сум.*
V Ljubljani sem.
- (9a) *Одам на факултет.*
Grem na fakulteto.
- (9b) *На факултет сум.*
Na fakulteti sem.
- (10a) *Однесете го автомобилот зад хотелот.*
Odpeljite avto za hotel.
- (10b) *Зад хотелот е паркингот.*
Za hotelom je parkirišče.

2.2.1.5 Raba določenih slovenskih predlogov kot ustrezen ekvivalent predlogom v makedonščini, in sicer pri predlogih, ki so najpogosteje slovanskega izvora in so prisotni v obeh jezikih.

2.2.1.5.1 V makedonščini je posebno pogosta raba predloga *za* v besednih zvezah, ki imajo skladenjsko vlogo predmeta (predložni predmet).

- (11a) *Имам нешто за тебе.*
- (12a) *За тебе знам малку.*
- (13a) *Ќе разговараме за студиите.*
- (14a) *За тоа не сакам да разговарам повеќе.*

V prvem primeru (11a) bo slovenska ustreznica predlog *za*:

- (11b) *Imam nekaj zate (za tebe).*

V ostalih primerih pa bomo na tem mestu uporabili predlog *o*:

- (12b) *O tebi vem malo.*
- (13b) *Pogovarjali se bova o študijah.*
- (14b) *O tem se nočem več pogovarjati.*

2.2.1.5.2 Tudi pri rabi predlogov *в/во* in *на* na makedonski ter *v* in *na* na slovenski strani prihaja do težav, posebno ko so ti predlogi

sestavni del besedne zveze, ki nastopa v skladenjski vlogi prislovnega določila kraja.

- (15) Одам во Охрид/во Виена.
Грем на Охрид/на Дунај.

Vendar:

- (16) Одам на *петти* кат.
Грем в *пето* надстропје.
- (17) Книгата е објавена 1963 година на македонски јазик.
Књига је изшла лета 1963 в македонščини (в македонском језику).

2.2.1.6 Stopnjevanje pridevniških besed in prislovo

Makedonskemu govorcju je precej težko ugotoviti, kateri pridevnik se stopnjuje po modelu s priponskimi obrazili in kateri z opisnim stopnjevanjem. Ker je makedonščina analitičen јазик, je makedonskemu govorcju sprejemljivejše opisno stopnjevanje, ki je bliže analitičnemu modelu stopnjevanja v tem језику (по-убав, нај-убав).

- (18) Ана е *повисока* од Вера, но Марија е *највисока* и *најдебела*.
Ана је *вишја* од Vere, амак Марија је *највишја* и *најдеbelejšа*.
- (19) Тука е *поубаво* од таму.
Тукaj је *lepše* kot там.
- (20) Кога излегувам *најчесто* одам во кино.
Kadar ходим вен (в место), грем *најпogosteje* в кино.

2.2.1.7 Težave pri usvajanju 2. ženske sklanjatve ali točneje: ugotavljanje, ali je dani samostalnik ženskega ali moškega spola, saj se končuje na soglasnik (ustvarjalnost, dejavnost, zamisel, jed; zaposlitev, prireditelj; stvar, vas, laž, snov), ali pa mešanje 1. in 2. ženske sklanjatve pod vplivom prvega језика (cerkev, stran, sev, klop; mak. црква, страна/страница, цевка, клупа).

2.2.2 Pri glagolskem sistemu

2.2.2.1 Tu je situacija nekoliko enostavnejša, saj je predvsem sistem glagolskih časov v slovenščini enostavnejši kot v makedonščini, kljub temu pa se lahko pojavijo težave pri načinu prenosa danega glagolskega časa iz makedonščine v slovenščino, posebno ko gre za kategoriji določenost in pripovednost.

- (21a) Марко *дојде*.
Za makedonskega govorcja то pomeni: Videl/-a sem, da је prišel, in vem natančno, kdaj.
- (21b) Марко *дошол*.
Za makedonskega govorcja то pomeni: Nisem videl/-a, kdaj је prišel, povedali so mi, da је prišel.

- (21a/1) Marko је *prišel*.
Opazila si, da је Marko prišel.
- (21b/1) *Nisem opazila, da/ko је Marko prišel*.
Povedali so mi, da је Marko prišel.

Ali:

- (22) Тој вели, *не доагал* сега.
Oziroma: Тој вели, не доага сега/не сака да дојде сега/нема да дојде сега.
Pravi, da не pride zdaj/da noče zdaj priti/da не bo zdaj prišel.
- (23) Тебе *ке* те слуша, бидејќи *си бил* постар.
Теbe бо послушал, ker si (*baje*) starejši.
- (24) Дури да дојдам да *си* го *зговвила* ручекот! (Koneski 1982: 474)
Do takrat, ko pridem, skuhaj/pripravi kosilo/naj bo kosilo skuhanu/ pripravljeno.

2.2.2.2 Odsotnost nedoločnika v makedonščini отежује njegovo rabo v slovenščini.

- (25) Сакаше да *те замоли* за нешто.
Hotel те је nekaj *prositi*.

(26) Морам да ти го кажам ова.
Moram ti to *povedati*.

(27) Намеравам да одам дома.
Nameravam *iti* domov.

2.2.2.3 Prisotnost ima- in sum-konstrukcij v makedonščini povzroča, da makedonski govorci največkrat iščejo njihov dobesedni prevod oziroma ustreznico.

(28) Вчера го видов во Охрид, денес,
пак, *e виден* во Скопје.
Včeraj sem ga videla na Ohridu, danes
pa *so ga videli* v Skopju.

(29) Збирката била издадена илегално ...
Zbirka je *izšla* ilegalno ...

(30) За тоа имам пишувано (имам
напишано).
O tem *sem (že) pisal*.

(31) И тој има пишувано.
Tudi on *je (že) pisal*.

Ko gre za konstrukcije tipa: Јас сум *јаде-на*, а ти?, se makedonski govorec najpogosteje sooča s težavami, da jih mora prilagoditi slovenskemu modelu, torej: Jaz *sem že jedla*, kaj pa ti?

2.2.3 Besedni red je posebno težko usvojiti, prav zaradi proste stave v obeh jezikih.

(32) Не мора да останете цел ден в
постела, можете да читате и
гледате телевизија.
Ni vam treba ostati ves dan v postelji,
lahko berete ali gledate televizijo.

(33) Не мора да останеш во болница,
можеш да си одиш дома.
Ne bo ti treba ostati v bolnišnici, lahko
boš šel domov.

(34) Не мора да одиш на училиште,
ако те боли глава.
Ne bi ti bilo treba priti v šolo, če te boli
glava.

(35) Не сакаше да признае дека
претставата и се допадна.
Ni hotela priznati, da ji je predstava bila
všeč.

(36) Ќе и го донесеме.
Prinesli ji ga bomo.

(37) Кога се вратив дома, татко ми ме
чекаше пред вратата.
Ko sem se vrnil domov, me je oče čakal
pred vrati.

2.3 Na leksikalni ravni

Težave se največkrat pojavijo pri izbiri ustrežne terminologije, posebno če je v celoti adaptirana v obeh jezikih. Težave pa se lahko pojavijo tudi pri določeni slovanski leksiki, ki je v enem od jezikov modificirala svoj pomen (rumen ~ румен; lice ~ лице ipd.).

2.3.1 Z besedotvornega vidika so se v obeh jezikih v glavnem obdržali slovanski modeli besedotvorja, razlika se kaže predvsem v tendenci in frekvenci uporabe določenih obrazil in modelov.

3 Zaključek

Kot rečeno, obvladati tuji jezik ne pomeni le obvladati njegovo strukturo, ampak tudi dobro poznati posamezne specifične tujege jezika, ki se razlikujejo od prvega jezika govorca. Razlikovalne značilnosti med slovenskim in makedonskim jezikom so rezultat vpliva neslovenskega okolja. Jezik je kot del definirane družbene skupnosti razvil te specifične v okviru širšega družbenega in kulturnega konteksta. Obvladati jezik pomeni obvladati tudi ta kontekst.

Literatura

- ARIZANKOVSKA, Lidija, 1992/93: Dvojnata vo slovenečkiot jazik i možnosta za nejjino predavanje vo makedonskiot jazik. *Godišen zbornik na Filološkiot fakultet*, kniga 18/19. Skopje: Filološki fakultet. 23–39.
- ARIZANKOVSKA, Lidija, 2007: Problemi pri preveduvanje od makedonski na slovenečki jazik.

- Zbornik od XXXIII Mednarodna naučna konferenca (Ohrid, 28.-29. avgust 2006)*. Skopje: Univerzitet, Sv. Kiril i Metodij. 57-68.
- ARIZANKOVSKA, Lidija, 1996: Slovenečkoti jazyk vo balkanski kontekst. *Zbornik od simpoziumot Jazycite na počvata na Makedonija (Skopje, 22.-23. dekemvri 1994)*. Skopje: MANU. 223-230.
- BEDENK, Kasilda, 2005: *Prevajalski koraki: Prevajanje kot izziv in preizkušnja* (predavanje, STU). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi/tuji jazyk.
- Jazyk in slovstvo*, 2008: Ljubljana: Filozofska fakulteta, letnik 53.
- KONESKI, Blaže, 1982: *Gramatika na makedonskiot literaturni jazyk*. Skopje: Kultura.
- KONESKI, Blaže, 1982: *Istorija na makedonskiot jazyk*. Skopje: Kultura.
- MINOVA-GJURKOVA, Liljana, 1994: *Sintaksa na makedonskiot standardni jazyk*. Skopje.
- OREL, Irena (ur.), 2005: *Razvoj slovenskega strokovnega jezika. Obdobja 24. Metode in vrsti*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jazyk.
- POLJANSKI, A. Hristo, 1978: *Makedonija i Slovenija*. Skopje: Kultura.
- PRUNČ, Erich, 2005: *Prevajanje kot proces in proizvod* (predavanje, STU). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi/tuji jazyk.
- SPASOV, Ljudmil, 2006: *Izbrani poglavja od istorijata na makedonskiot pismeni jazyk/Bojata na jazikot*. Skopje: Kultura.
- TOPOLINJSKA, Zuzana, 1991: Za pragmatičnata i semantičnata motivacija na morfosintaksičkite balkanizmi. *Prilozi XVII*. Skopje: MANU.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.